

суцього закони, що їх нині тримають лише маги, *мольфари*, шамани – посвячені і видючі. І, можливо, тільки завдяки їм дотепер ще живе планета Земля і існує людська цивілізація?..

Феномен магів – це спалахи тієї Першоповноти, про який нам розповідають міфи. Тепер та правітчизна, той цілісний світ, де всі розуміли одне одного, існує в паралельній реальності. Маг відкидає тіні між світами, від минулого до майбутнього, з'єднуючи їх у сучасному. І в цьому головне завдання таких людей: адже навіть *примівки*, ці формули магічного мистецтва, – це зовнішні атрибути. Головне ж дійство відбувається у душі *мольфара*, у тому світі, де *примівник* живе половину свого життя.

Яна Івлєва

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

МІСТИЧНИЙ АСПЕКТ ВІРОВЧЕННЯ СЕКТИ СКОПЦІВ ТАВРІЙСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ ХІХ СТОЛІТТЯ

Останнім часом історична наука зазнала суттєвих змін, зумовлених прийняттям Україною незалежності та розбудовою демократичної держави. Звільнення науки від ідеологічних догм значно розширило спектр історичних досліджень, зокрема посилюється інтерес до історії релігійного сектантства. Вивчення процесів, які відбувалися в містичних сектах, що з'явилися на основі православ'я, дозволить краще з'ясувати сучасний шлях розвитку православної релігії, роль якої в українському суспільстві в останні десятиріччя значна зросла. Регіональна історія містичного сектантства до сих пір практично не вивчена, хоча й є достатня кількість джерел, які ще не вивчалися дослідниками. Зазначене зумовлює актуальність дослідження містичної секти скопців, представники якої в ХІХ ст. проживали в Таврійській губернії.

Секта (у перекладі «правило», «образ думок»; «вчення», «напрямок», «школа»; «єресь», «хибне вчення» тощо) – замкнута група віруючих, відокремлена в організаційному та релігійному аспектах, опозиційно настроєна до офіційної релігії, що вирізняється в соціокультурному плані від основної маси віруючих у певному регіоні. Розподіл термінів «секта» й «єресь» є умовним. Якщо секта є групою віруючих, які сповідують своє опозиційне вчення, то єресь – зміст самого вчення. Для секти характерна претензія на винятковість своєї ролі, ідейних принципів, що зумовлює тенденцію до ізоляціонізму. У секті різко вирізняється прагнення до духовного відродження, інститут священства відсутній, лідерство є харизматичним й т.д.

Дослідники виділяють у православному сектантстві два типи сект – містичні та раціоналістичні. У містичних сектах психологічна сутність релігії більш доступна й досягнення трансперсонального стану в значній мірі виступає головною метою релігійного життя. Традиційно до них відносять хлистів і скопців.

У Російській імперії секта скопців з'явилася в другій половині ХVІІІ ст., а в Таврійській губернії скопці з'явилися приблизно в 1820 р. [2, л. 35]. Вперше

скопці були переселені в Бердянський повіт по рішенню суду переважно з Тамбовської губернії, потім вони прибували в Таврійську губернію вже з власного бажання [3, с. 417; 4, с. 1]. Скопецьке віровчення складалося в обставинах суворих переслідувань і гонінь, які залишили відбиток на світогляді його adeptів. Влада віднесла секту до особливо шкідливих, що зумовило методи жорсткої боротьби з її прихильниками. Наслідком цих дій стала замкнутість секти та її таємний характер, зросло відчуження скопців від соціального довкілля. Контакти з православним населенням звелися до економічної взаємодії та таємного залучення в секту.

Засновником секти скопців вважають Кондратія Селіванова, який оголосив себе імператором Петром III. Він рахував себе також Сином Божим Ісусом Христом, який прийшов, щоб врятувати людей від похитливості і ввести в світ вогненне хрещення. Методом спасіння проголошувалося оскоплення. Селіванов вимагав від своїх послідовників особливого шанування: реліквіями вважалися його зображення, амулети, обрізані нігті й волосся. Після смерті Селіванова його послідовники прийшли до переконання, що він скоро з'явиться знову, щоб встановити Тисячолітнє Царство.

Основними джерелами віровчення скопців є заповіти та повчання лідерів. Всі християнські духовні книги мають лише ілюструвати нерушиму істинність цих повчань. Скопці вважали, що оскоплення бере свої витoki у сивій давнині: щоб відкрити людям вірну дорогу до чистоти і святості, Отець Святий послав Свого Сина звільнити людей від плотського життя. Таким чином, за скопецьким ученням, Ісус Христос проповідував скопецтво в свою першу появу в світ, далі було його друге пришествя в особі Селіванова. Скопецьке вчення допускало появу й інших спасителів, які мали з'являтися в світ, коли люди забували дійсне вчення про порятунок. Так, єпископ Гермоген стверджував, що спасителів у скопців Таврійської губернії після Селіванова було декілька, наприклад, в 1870-х рр. таким спасителем вважався селянин Козьма Федосєєв Лісин [3, с. 416-417].

Зважаючи на слабе життя всіх людей душевна чистота не може бути доступна власним зусиллям людини, тому необхідним було втілення божественної сили в людську вдосконалену душу, щоб спаситель своїм ученням наставив людей, показав їм дійсний шлях до порятунку прикладом власного життя [4, с. 20]. Основним призначенням спасителів була проповідь оскоплення, яке було необхідне для досягнення досконалості.

Таким чином, представники скопецької секти вірили в таємне поєднання людини з Богом через втілення в ній Божества, допускаючи іноді їхнє повне ототожнення: кожна людина може здобути божественну благодать. Реалізовувалося це через радіння – екстатичні танці під духовні пісні, що приводили до стану трансu й містичного переживання власної божественності через «сходження» Святого Духу. Саме на молитовних зібраннях – радіннях – на віруючих сходила Божа благодать. Збираючись у великих кімнатах або спеціальних будинках, присутні утворювали коло й під спів своїх духовних пісень йшли один за одним. Вони ходили «стілкою» або «кораблем», кружляли все швидше й швидше, поки не впадали в релігійний екстаз. Радіння

влаштовувалися переважно в дні іменин «Христа» або напередодні християнських свят. Їхня мета – «славословити Господа», «тріумфувати перед ним», «вбивати грішну плоть» [6, с. 56], підтримувати релігійний дух єдиновірців [5, с. 41].

Радінням передували мольбища (або бесіди). Той, хто приходив на бесіду, кланявся і хрестився обома руками. По наставлянню визволителя, всі, хто увірував у нього, здійснювали хресне знамення обома руками й вітали один одного при зустрічі пасхальним привітанням [4, с. 5]. Чоловіки сідали праворуч кута з іконами, жінки – ліворуч. Чоловіки були одягнені в довгі білі сорочки, підперезані ремінцем, жінки були в звичайному вбранні, але завжди в білих хустках на голові [6, с. 56]. За іншими даними, жінки надягали на радіння білі кофти [5, с. 41]. Скопці Таврійської губернії надягали звичайну чисту білизну, а чоловіки поверх штанів мали довгі сорочки [1, л. 5]. Бесіда починалася хоромим співом молитов, заспівував пророк або пророчиця. Після співу здійснювалися спільні пророцтва, потім індивідуальні. Після цього приступали до радіння, а потім до чаювання. Радіння скопці вважали божою роботою.

Важливим явищем у скопців був привід «новака». «Новак» зазвичай приймався в секту до оскоплення. Його одягали в «парад» – довгу білу сорочку – і після низки ритуальних дій вводили в радіння. Там його питали про згоду вступити до секти й приймали клятву. Потім йому давали свічку, всі христосувалися з ним [6, с. 56-57].

Отже, таким чином, побіжний огляд містичного аспекту життя скопців, їхньої практики й трансперсонального досвіду, демонструє роль даного чинника в історії християнського сектантства й психологічні витoki цього вчення як певного типу інтерпретації й догматизації базового релігійного досвіду його засновника та перших послідовників.

1. ДААРК. – Ф. 26. – Оп. 4. – Спр. 1058. Об открывшейся в Бердянском уезде секте, похожей на скопческую. 1846-1854 pp. – 27 л.; 2. ДААРК. – Ф. 26. – Оп. 4. – Спр. 1182. О появившейся в Бердянском уезде в с. Поповка скопческой секте. 1849 p. – 6 л.; 3. *Гермоген*, епископ Псковский и Порховский, бывший Таврический и Симферопольский. Таврическая епархия. – Псков: Типография губернского правления, 1887. – 520 с.; 4. *Гурий*, епископ Таврический. О скопческом учении по последним о нем известиям. – Симферополь: Таврическая губернская типография, 1877. – 184 с.; 5. *Малахова И.А.* Духовные христиане. – М.: Политиздат, 1970. – 128 с.; 6. *Федоренко Ф.* Секты, их вера и дела. – М.: Издательство политической литературы, 1965. – 359 с.